

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ МУЗИЧНОГО КЕРІВНИКА ДНЗ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЕТНОПЕДАГОГІЧНОГО ЗМІСТУ В МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті теоретично обґрунтовуються поняття «готовність до професійної діяльності», «готовність музичного керівника до впровадження етнопедагогічного змісту в професійну діяльність». Розглядаються їхні сутнісний і структурний аспекти.

Ключові слова: *готовність, професійна готовність, підготовка до професійної діяльності, впровадження етнопедагогічного змісту діяльності, музичний керівник, музично-естетична діяльність.*

В статті теоретически обосновуються поняття «готовность к профессиональной деятельности», «готовность музыкального руководителя к внедрению этнопедагогического содержания в профессиональную деятельность». Рассматриваются их сущностный и структурный аспекты.

Ключевые слова: *готовность, профессиональная готовность, подготовка к профессиональной деятельности, внедрение этнопедагогического содержания деятельности, музыкальный руководитель, музыкально-эстетическая деятельность.*

Annotation. *The article deals with concept of the «readiness for professional activities», «music teacher's readiness to implementation ethnopedagogical content in professional activities». Their essential and structural aspects are observed here.*

Key words: *readiness, professional readiness, professional training, implementation of ethnopedagogical content, musical director, musical and aesthetic activity.*

Постановка проблеми. Історія дошкільної освіти за останні десятиріччя підтверджує загострення інтересу теоретиків і практиків до етнопедагогічних ідей. Адже використання прогресивного педагогічного досвіду свого й інших народів у сучасній педагогічній практиці, занурення у світ культури власного етносу і використання в повсякденній роботі кращих зразків світової культури сприяє кращому духовному, моральному, розумовому вихованню молодого покоління.

Нині науково доведено, що найбільш органічно та продуктивно процес виховання дітей дошкільного віку відбувається через мистецтво, зокрема музичне. Водночас відновлення етнічних традицій виховання в освітніх закладах, зокрема, дошкільному навчальному закладі, є функцією педагога (в нашому випадку – музичного керівника), який усвідомлює значимість цієї діяльності і професійно підготовлений до неї. Отже, успішність впровадження етнопедагогічного змісту в музично-естетичне виховання дошкільників залежить від знань, творчого потенціалу, професійної майстерності музичного керівника ДНЗ. Але сьогодні більшість педагогів-музикантів не готові до практичного втілення етнопедагогічного компонента професійної діяльності. Тому актуальною постає проблема формування в музичних керівників професійної готовності до реалізації етнопедагогічного (етнокультурного) компонента змісту дошкільного музично-естетичного виховання.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Сьогодні етнопедагогічна спрямованість в освіті є предметом вивчення багатьох дослідників. Нами були проаналізовані праці відомих вітчизняних і зарубіжних учених, а саме: Г. Волкова, Б. Грінченка, О. Духновича, В. Кукушина, Г. Сковороди, М. Стельмаховича, Ю. Ступака, В. Сухомлинського, Є. Сявакко, К. Ушинського та інших, котрі розкривають проблему використання етнопедагогічної спадщини у вихованні дітей. Окремі аспекти етнопедагогічного змісту освіти розглядаються в працях Ш. Арсалієва, В. Іванова, В. Ніколаєва, Т. Петрової, Л. Рахлевської, Я. Ханбикова та інших. У дисертаційних дослідженнях останніх років увага науковців здебільшого приділяється використанню народних надбань у трудовому (Ю. Коломієць, Т. Мацейків), моральному (С. Нікітчина, С. Стефанюк), екологічному (Л. Різник, В. Скутіна), патріотичному (В. Окаюков), естетичному (Р. Дзвінка, В. Пабат) вихованні, у процесі формування національної самосвідомості (Г. Кловак), розвитку творчої активності особистості (З. Пазникова, Н. Соломко) тощо.

Над питанням використання здобутків етнопедагогіки в сучасному дошкільному закладі працює Н. Рогальська. Теоретичні засади народознавства,

історію розвитку етнопедагогіки, зміст і методику ознайомлення з українською національною культурою висвітлено у працях А. Богуш, Н. Лисенко. Питанням виховних традицій української родини присвячені дослідження Г. Маковей, В. Супруненко, З. Болторович, О. Волосюк. Окремі аспекти народознавчої роботи з дітьми дошкільного віку розкрито Л. Калуською (ознайомлення з народними ремеслами), О. Поліщук (естетичне виховання дошкільників засобами українського декоративного мистецтва), Т. Котик (навчання української мови в дошкільних закладах), Л. Плетеницькою (народознавча робота з математики), К. Щербиною, А. Граціанською (ознайомлення з елементами народної математики).

Аналізуючи праці сучасних зарубіжних дослідників М. Богомолової, О. Гогоберидзе, С. Козлової, М. Кожанової, Т. Комарової та інших, зазначимо, що вченими розроблені теоретичні засади етнопедагогізації дошкільної освіти, під якою науковці розуміють використання етнокультурних елементів у виховному процесі для передачі підростаючому поколінню моральних цінностей, духовних традицій свого народу, формування самосвідомості, шанобливого й доброзичливого ставлення до людей інших національностей тощо (М. Кожанова).

Нині зростає усвідомлення педагогами значення етнопедагогіки як наукової основи їх професійної діяльності. Тому науковці (П. Апакаєв, Т. Березіна, О. Березюк, Т. Брайченко, А. Бугаєва, Г. Волков, О. Гевко, В. Іванов, Н. Ємельянова, В. Зелюк, М. Кожанова, К. Кожаметова, Л. Кузнєцова, В. Кузь, Л. Маєвська, Т. Мацейків, М. Мельников, О. Мукаєва, М. Насирова, Л. Настенко, В. Ніколаєв, Е. Панасенко, А. Панькін, Ю. Руденко, О. Семенов, З. Сергійчук, М. Стельмахович, М. Харитонов, О. Хоружа, В. Шаповалов, Л. Ярощук тощо та інші) розглядаючи різні аспекти впровадження етнопедагогічного змісту у професійну діяльність освітянина, вказують на необхідність посилення відповідної підготовки педагогів.

Загальні питання професійної підготовки, формування готовності до професійної діяльності розглядають: І. Гавриш, А. Деркач, К. Дурай-Новакова, М. Дьяченко, Е. Зеєр, Л. Кандибович, Г. Коваль, М. Кулакова, М. Левітов,

А. Линенко, В. Моляко, Л. Нерсисян, М. Окса, О. Серняк, М. Синявський, В. Сластьонін, Д. Узнадзе, П. Харченко, Т. Шестакова та інші.

Проблеми підготовки спеціалістів у галузі мистецьких дисциплін відображені в працях Е. Абдуліна, О. Апраксіної, Л. Арчажникової, Т. Брайченко, В. Зелюк, В. Кузь, Л. Майковської, М. Макашевої, Т. Мацейків, М. Михаськової, Н. Мурованої, І. Полубояринової, Є. Проворової, П. Харченко, А. Щербакової, зокрема підготовку до впровадження етнопедагогічного змісту у професійну діяльність цієї сфери розглядали Т. Давидова, Т. Дзюба, М. Єржанов та інші.

Однак, у вивченій нами літературі не знайдено спеціальних досліджень, присвячених питанням формування готовності музичного керівника дошкільного закладу до впровадження етнопедагогічного змісту освіти. Тому **метою** даної статті є визначення сутності і структурних компонентів готовності музичного керівника ДНЗ до впровадження етнопедагогічного змісту у професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Готовність музичного керівника ДНЗ до впровадження етнопедагогічного змісту у професійну діяльність ми будемо розглядати як суттєву частину його професійної готовності і певний рівень розвитку етнопедагогічної компетентності.

Здебільшого вчені (К. Дурай-Новакова, С. Литвиненко, Т. Садова, М. Синявський та інші) розглядають готовність педагога до професійної діяльності через його підготовку, яку розуміють як процес і результат навчання. При цьому навчання може здійснюватися з метою освіти людини (загальної або в будь-якій галузі знань) або отримання нею певної професійної кваліфікації. Досягнення першої мети, на думку М. Синявського, передбачає перш за все формування певної системи знань і особистісних характеристик педагога. Друга мета найчастіше реалізується через формування умінь і навичок, необхідних для здійснення певної професійної педагогічної діяльності.

Аналіз наукових джерел свідчить, що наслідком процесу підготовки є формування певної готовності педагога до професійної діяльності (К. Дурай-

Новакова, Д. Іванов, С. Литвиненко Е. Панасенко, Ю. Сенько, М. Синявський та інші).

У наукових джерелах трапляються поняття «готовність до професійної діяльності», «готовність до педагогічної діяльності», «професійна готовність», які ми будемо використовувати як синонімічні.

Початком готовності вчені (К. Дурай-Новакова та інші) визначають професійне самовизначення на базі професійної спрямованості, професійну освіту, виховання, розвиток, самовиховання.

Визначаючи **професійну готовність** до діяльності, науковці розуміють її як активність суб'єкта (Г. Жуков, Д. Узнадзе); здатність до знаходження оптимального шляху розв'язання професійних завдань (Д. Узнадзе), комплекс набутих знань, умінь, навичок і досвіду у відповідній галузі (К. Платонов), емоційно-когнітивну і вольову мобілізованість суб'єкта в момент його включення в діяльність певного спрямування (А. Линенко) [3, с.56], науково-теоретичну, практичну підготовленість (Д. Пашенко, М. Кожанова) і психологічну, професійну придатність (Н. Мойсеюк), внутрішні налаштування на виконання діяльності, що передбачають зміну поведінки особистості, зумовлюють її активність і цілеспрямованість (М. Дьяченко, Л. Кандилович), володіння вчителем педагогічною майстерністю (В. Щербина), способами, методами педагогічної діяльності, сформованість мотивів і потреб у виконанні професійної педагогічної діяльності (Р. Пенькова), інтегративну якість особистості вчителя, що виявляється в діалектичній єдності всіх структурних компонентів, властивостей, зв'язків і стосунків, складне особистісне утворення, що є умовою та регулятором успішної професійної діяльності вчителя (І. Гавриш) [1, с.46] тощо.

Із проаналізованих наукових положень дослідників стає зрозумілим те, що професійна готовність як «якісне новоутворення» формується тільки у процесі певної діяльності (підготовки) (А. Линенко, Т. Садова, А. Троцько та інші) і має такі складові частини, як: комплекс індивідуально-психологічних і професійно значимих якостей особистості, систему професійно-педагогічних знань, умінь, навичок, які забезпечують успішність реалізації професійно-педагогічних функцій

(Л. Кондрашова, А. Троцко), і надають можливість упевнено почуватись на місці вчителя, швидше адаптуватися до професійних умов (А. Линенко).

Створення освітньої моделі формування професійної готовності педагога передбачає вивчення структурних компонентів останньої. Зауважимо, що на сьогодні не існує єдиної думки щодо їхнього визначення. На думку А. Линенка, готовність, з одного боку, є **особистісною** (емоційно-інтелектуальна, вольова, мотиваційна); з іншого – **операційно-технічною**, що включає інструментарій педагога. В. Сластьонін у професійній готовності педагога виокремлює такі два взаємопов'язані компоненти: **мотиваційно-ціннісний** (особистісний) і **виконавський** (процесуальний). Вчені виокремлюють різні структурні компоненти готовності до педагогічної діяльності: **мотиваційно-цільовий компонент** (професійні настанови, позитивне ставлення до професії, інтерес до неї, стійкі наміри присвятити себе педагогічній діяльності тощо) (В. Жернов, Л. Кандибович), **орієнтаційний** (ціннісно-професійні орієнтації, основою яких є принципи, погляди, переконання, готовність діяти відповідно до них (М. Дьяченко, Л. Кандибович, Л. Кондрашова, А. Троцко); комунікативні здібності, прагнення до демократичного стилю спілкування (О. Мазаненко)), **оцінний або оцінно-регулятивний** (самооцінка своєї професійної підготовленості і відповідності процесу розв'язання професійних завдань оптимальним педагогічним зразкам) (І. Вужина, В. Жернов, Л. Кандибович) [2], **змістово-операційний** (система професійних знань, умінь і навичок, педагогічне мислення, професійне спрямування уваги, сприймання, пам'яті, дії й операції, необхідні для успішного здійснення професійно-педагогічної діяльності (М. Дьяченко, Л. Кандибович)). Змістово-операційний компонент ще іменують змістовий і діяльнісний (С. Литвиненко), змістовий і процесуально-діяльнісний (І. Гавриш). Залежно від специфіки предмета дослідження автори до структури готовності включають також деякі інші компоненти: **емоційно-вольовий, психофізіологічний** (Л. Кондрашова А. Троцко), **інтеграційний** (О. Пехота), **креативний** (С. Литвиненко) тощо. Функціонування зазначених і багатьох інших

компонентів забезпечує формування і розвиток професійних якостей і властивостей особистості.

Неабиякий інтерес для нашого дослідження має положення – що готовність до педагогічної праці характеризується як фундамент професійної компетентності педагога (Ю. Сенько). На думку автора, і готовність і компетентність є рівнями професійної педагогічної майстерності, оскільки їхня сутність і структура перебувають у тісному взаємозв'язку. Існує думка, що готовність як цілісне, внутрішнє утворення особистості, є умовою формування професійно-педагогічної компетентності педагога і подальшої успішної професійної діяльності (О. Степаненко). Вона (готовність) інтегрує професійні, особистісні характеристики, якості і властивості особистості, які обумовлені системою професійних вимог до фахівця, може бути тільки результатом спеціально організованого процесу підготовки його до професійної діяльності.

У нашому дослідженні заслуговує на увагу такий феномен, як професійна готовність до реалізації етнопедагогічного змісту освіти. В науковій літературі цей термін використовують поряд з терміном «етнопедагогічна готовність», який на думку вчених (Г. Давлекамова, Д. Іванов, О. Кузнєцова, Л. Соколовська, М. Харитонов та інші), є системним особистісним утворенням, метою (яку потрібно досягти) і результатом (який планується) керованого процесу етнопедагогічної підготовки як суттєвої частини професійної підготовки педагога.

Вважаємо, що ототожнення категорій «етнопедагогічна підготовка» і «етнопедагогічна готовність» є недостатньо коректним внаслідок механічного переносу комплексу взаємопов'язаних понять зі сфери професійної підготовки, тому останнє поняття доречно замінити на «готовність до впровадження етнопедагогічного змісту у професійну діяльність».

Вивчаючи питання підготовки до впровадження етнопедагогічного змісту в професійну діяльність, зазначимо, що це поняття вченими (М. Насирова та інші) розглядається як процес залучення людини до етнокультур, включення їх (етнокультур, які забезпечують наступність поколінь і розвиток людської індивідуальності) у світ людської суб'єктивності.

Ми вважаємо, що система етнопедагогічної підготовки наповнює компоненти готовності і навчально-виховну діяльність фахівця етнопедагогічним змістом і етнокультурними елементами, зберігаючи при цьому саму структуру готовності до професійної діяльності. В наслідок цього відбувається орієнтація і «настанова педагога на організацію освітньо-виховної діяльності з позиції етнопедагогічного підходу» (В. Ніколаєв).

Визначаючи структуру готовності педагога до впровадження етнопедагогічного змісту у професійну діяльність, більшість науковців (Г. Давлекамова, М. Кожанова, В. Сластьонін, В. Штикарьова та інші) схильні виокремлювати такі її основні компоненти: мотиваційний, змістовий, операційний. У працях більшості науковців трапляються також і інші структурні компоненти досліджуваної нами готовності. Так, наприклад, у Л. Лебедевої – морально-психологічний, у О. Гуренко, О. Кузнецової, В. Штикарьової – мотиваційно-ціннісний, у Д. Іванова – науково-теоретичний, у Т. Дзюби – когнітивний компоненти тощо. Ми вважаємо, що доцільним було б ті компоненти які в різних наукових джерелах іменують мотиваційним (Г. Давлекамова, М.Макашева), морально-психологічним (Л. Лебедева), мотиваційно-ціннісним (О. Гуренко, О. Кузнецова, В. Штикарьова) називати особистісним.

У системоутворюючих компонентах готовності педагога до впровадження етнопедагогічного змісту у професійну діяльність ми виділимо такі підструктури: знання (когнітивний компонент), уміння (операційний компонент), особистісні якості (особистісний компонент) тощо. Згідно з працями науковців, до перших відносяться: знання основних явищ і понять народної педагогіки, фольклорної, повсякденної, неформальної, життєвої, традиційної природної педагогіки, народної і традиційної педагогічної культури, різноманітних форм їхнього функціонування в реальній дійсності (М. Харитонов), етнософії, етнопедагогіки, етнопсихології (О. Хоружа), їхня особливість у вихованні дітей дошкільного віку, вплив народних традицій на почуттєві і логічні сфери дитячої особистості; методики здійснення етнопедагогізації процесу виховання в дошкільному навчальному закладі (М. Кожанова), педагогіки міжнаціонального спілкування,

теорії і методики етнонаціонального й полікультурного виховання дітей, знання функцій, факторів, засобів і методів етнонаціонального виховання, норм і правил міжнаціональної взаємодії (С. Федорова), цінностей етносу, знання засад, сенсу його існування (Л. Маєвська), факторів виховання, методів, прийомів і засобів впливу на почуття, свідомість і поведінку дітей у системі народного виховання, цілісності процесу формування особистості в народній педагогіці, народних вихователів і педагогів (Г. Волков), педагогічної спадщини народу (засобів виховання, прийомів, способів догляду за дітьми, особливостей стосунків людей різних національностей, знання етнічної материнської культури, статево-рольових настанов, дитячого фольклору (О. Давидова), уявлення про свій етнос на основі знань духовних основ життя етносу, його етнопсихологічних особливостей, знання морально-етичних етнічних цінностей свого народу (Т. Дзюба).

До **якостей особистості**, що характеризують готовність педагога до впровадження етнопедагогічного змісту у професійну діяльність учені відносять: любов до дітей, повагу до національних і релігійних почуттів дитини (О. Гуренко), патріотизм, інтернаціоналізм (О. Гуренко), етносензитивну чутливість до розуміння світу дитини (С. Федорова), впевненість педагога у необхідності використання етнопедагогічної спадщини в роботі з дітьми (О. Давидова), прагнення пізнавати і вивчати рідну культуру, при цьому не тільки успадковувати, але й роботи свій внесок у її розвиток (М. Окса).

Щодо **умінь**, то науковий інтерес у межах нашого дослідження представляє традиційна класифікація, що подана в дослідженнях С. Бреус, В. Крутецького, Н. Кузьміної, О. П'явки, В. Сластьоніна та інших. Погоджуючись із думкою О. Гуренко, ми вважаємо, що групи традиційних професійних умінь педагога можуть органічно проявлятися в ракурсі його діяльності в етнопедагогічному спрямуванні. Так, науковці виокремлюють такі види умінь: *конструктивні* (проекувати систему знань дітей з етнокультури національних меншин, планувати виховну роботу міжнаціонального характеру, будувати виховні заходи на народознавчу тематику), *організаторські* (організовувати різні види діяльності на засадах етнокультури національних меншин, залучати дітей до проведення

національних свят; виявляти представників різних народів, які володіють національним мистецтвом і залучати їх до педагогічного процесу), *комунікативні* (керувати емоційною сферою вихованців з метою запобігання міжнаціональних конфліктів, навчати культури міжетнічного спілкування, спілкуватися з дітьми з метою передачі їм етнокультурного досвіду національних меншин), *гностичні (пізнавальні)* (спостерігати, аналізувати стосунки між дітьми різних національностей, виявляти конфліктні ситуації, усувати їх та запобігати їм, порівнювати різні явища соціального життя, аналізувати свою діяльність у поліетнічному середовищі) тощо.

Перелічені чинники знань, умінь і якостей, на наш погляд, можна віднести до готовності педагогів будь-якого спрямування впроваджувати етнопедагогічний зміст освіти, зокрема, музичного керівника як загальнопедагогічний аспект його професійної діяльності.

На основі загальних положень щодо структури професійної готовності педагога і його готовності до реалізації етнопедагогічного компоненту освіти в професійній діяльності нами була визначена сутність готовності музичного керівника ДНЗ до впровадження етнопедагогічного змісту освіти, яка полягає в наявності спеціальних знань, умінь, професійних і особистісних якостей необхідних для реалізації етнопедагогічного змісту освіти в художньо-естетичній діяльності. Специфіка цих знань проявляється в етнопедагогізації мистецького спрямування. Так, до таких **знань** належать знання вітчизняної музичної культури, а саме творчої спадщини українських композиторів, педагогічного репертуару для дітей, вплив народних традицій на почуттєві і логічні сфери дитячої особистості, етнопедагогічного змісту професійної педагогічної діяльності музичного керівника, мети і завдань, сутності, методики організації і впровадження етнопедагогічного змісту освіти у професійну діяльність педагогом-музикантом, систем педагогічних цінностей свого етносу, про місце музики в системі духовних цінностей свого народу, про виховну роль та вплив цінностей кожного етносу (на прикладі паралелей музичної культури етносів слов'янських груп) на підрастаюче покоління, уявлення про професійно значимі

особистісні якості, необхідні для здійснення педагогом-музикантом діяльності щодо впровадження етнопедагогічного змісту освіти (Т. Дзюба), музичних жанрів, обрядів і традицій свого та інших народів, особливостей музичної мови власної народної музично-поетичної системи, знання дитячого музичного фольклору (О. Давидова), пісень і музичних ігор (свого й інших народів) (Т. Дзюба).

До професійних **якостей особистості** належать: міжкультурна толерантність, прагнення до накопичення фонду зразків музичного народного мистецтва, повага до національних і релігійних почуттів дитини, інтерес до української культури й культури інших народів (О. Ткаченко), настанови на професійне самовдосконалення з позицій етнопедагогічної культури (О. Ткаченко).

Спеціальні **уміння**, необхідні для готовності музичного керівника до впровадження етнопедагогічного компоненту змісту дошкільного музично-естетичного розвитку, характеризуються такими чинниками: вміння знаходити паралелі у фольклорних святах, обрядах, традиціях різних народів світу, виявляти їхній виховний потенціал і доречність застосування цього матеріалу в педагогічному процесі (О. Ткаченко), вміння інтерпретувати твори вітчизняної музичної культури, супроводжувати їх виконання словесними коментарями, здійснювати музично-теоретичний, зокрема жанрово-стильовий аналіз (Л.Філоненко), педагогічно застосовувати (О. Хоружа), впроваджувати на заняттях педагогічного репертуару української музики, поряд із вершинними світовими зразками, з використанням принципів аналогії і порівняння явищ національного й загального (Л. Філоненко), вміння виявляти й відроджувати перспективні для сьогодення педагогічні методи і організаційні форми плекання гуманної цікаві для дошкільників, творчої особистості, створювати на цій основі нестандартні заняття, заходи (О. Ткаченко).

Перспективи подальших досліджень. Аналіз основних понять, пов'язаних з проблемою формування готовності музичного керівника до впровадження етнопедагогічного змісту у професійну діяльність, виявлення їхніх взаємозв'язків

і залежностей дає нам можливість уточнити понятійно-термінологічний апарат дослідження й використати означені положення під час подальшого формулювання поняття «організаційно-педагогічні умови формування готовності музичного керівника ДНЗ до впровадження етнопедагогічного змісту в музично-естетичний розвиток дошкільників системою науково-методичної роботи».

1. ЛІТЕРАТУРА

1. Гавриш І.В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Ірина Володимирівна Гавриш. – Х., 2006. – 475 с.

2. Жернов В.И. Проблемы формирования профессионально педагогической направленности личности студента [Текст] / В.И. Жернов. – Магнитогорск: МГПИ, 1995.

3. Лисенко А.Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01, 13.00.04 / Алла Францовна Линенко. – К., 1996. – 412 с.

Байкова Ірина Станіславівна, аспірант Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди.

Домашня адреса: 61108, м. Харків, пр. Курчатова, буд. 28, кв. 45.

Тел.: 0973154275

a-mail: baykova.i@gmail.com